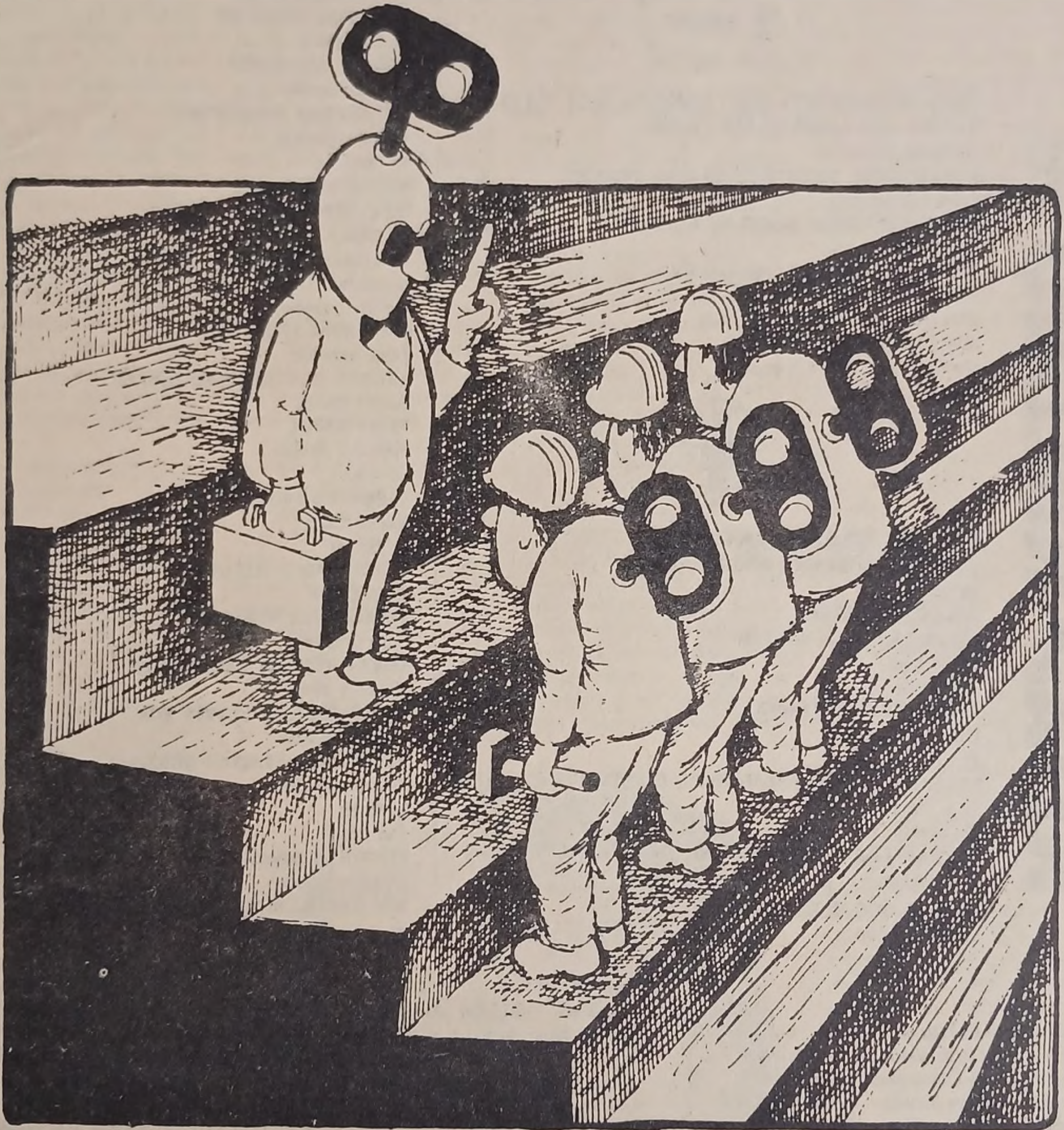
5 LİRA

1978 OCAK **13**

GÖZLEM

gerçeklere

«Egemen sınıfın düşünceleri, her çağda, egemen düşüncelerdir, başka bir deyişle, toplumun egemen **maddi** gücü olan sınıf, egemen **manevi** güçtür de.

KİTAP KULÜBÜ

BİLİM ARAŞTIRMA DİZİSİ

BİLİM DİZİSİ

EKONOMİ POLİTİK EL KİTABI 20.—
Pierre Salama / Jacques Valier
(Tükendi)

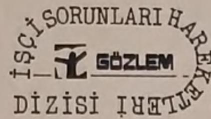
SOSYAL SINIFLAR 30.—
Muzaffer Sencer

AZGELİŞMİŞLİK SÜRECİNDE TÜRKİYE
Stefanos Yerasimos
Cilt I : Bizanstan Tanzimata (2. Baskı) 75.—
Cilt II : Tanzimattan 1. Dünya Savaşına (2. Baskı) 75.—
Cilt III : 1. Dünya Savaşından 1971'e (2. Baskı) 75.—

AZGELİŞMİŞLİK VE EMPERYALİZM 25.—
Derleyen: Atillâ Aksoy

ALMAN EMPERYALİZMİNİN TÜRKİYE'YE GİRİŞİ 25.—
Lothar Rathmann

1908 İŞÇİ HAREKETLERİ / YARI MÜSTEMLEKE OLUŞ TARİHİ 20.—
Hüseyin Avni Şanda

İŞÇİ HAREKETLERİ SORUNLARI DİZİSİ

AVRUPA İŞÇİ HAREKETLERİ TARİHİ 25.—
Wolfgang Abendroth

İNGİLTERE'DE EMEKÇİ SINIFLARIN DURUMU 30.—
Friedrich Engels

TÜRKİYE'DE GREV HAKKI VE GREVLER 20.—
Kemal Sülker

TÜRKİYE İŞÇİ SINIFI 1976 YILLIĞI 50.—
Hazırlayanlar: Sevgi / Abdullah Özkan

OSMANLI İMPARATORLUĞUNDA SOSYALİST HAREKETLER 30.—
George Haupt / Paul Dumont

EĞİTİM SORUNLARI DİZİSİ

BARBİANA ÖĞRENCİLERİNDEN MEKTUP 12.50
(3. Baskı)

AYDINLIĞA DOĞRU 15.—
Gerçekçi bir eğitim denemesi
Mario Lodi
(2. Baskı)

EĞİTİM ÜRETİM İÇİNDİR 15.—
Harun Karadeniz
(5. Baskı)

DÜZENE UYGUN KAFALAR NASIL OLUŞTURULUR? 15.—
E. A. Rauter
(2. Baskı)

EMPERYALİST KÜLTÜR SANAYİİ: WALT DISNEY 20.—
A. Mattelart / A. Dorfman

POLİTİK ÇOCUK KİTABI 50.—
Dieter Richter

TARİHİN TANIKLARI

TARİHİN TANIKLARI DİZİSİ

HATIRLADIKLARIM 30.—
Zekeriya Sertel

YILLARIN İÇİNDEN 30.—
Abidin Nesimî

«GÖZLEM ÇOCUK» AŞAMA DİZİSİ

HİROŞİMA ÇOCUKLARI 10.—
Arata Osada

DAVULCULAR 10.—
Reiner Zimnik

BİR İNSAN DOĞUYOR 15.—
Maksim Gorki

MUTSUZ BİR HAFTA 10.—
Janusz Korczak

BİR ŞEFTALİ BİN ŞEFTALİ 15.—
Semet Behrengi
(3. Baskı)

KÜÇÜK KARABALIK 15.—
Semet Behrengi
(3. Baskı)

GÜL SAĞANAĞI 15.—
(2. Baskı)
İsmail Uyaroğlu

KARANLIĞI YİYEN KEÇİ 10.—
Fazıl İskender

YARININ BÜYÜKLERİNE ŞİİRLER 15.—
Bertolt Brecht

YEŞİL KÖPEK 15.—
Stanislav Stratiev
(2. Baskı)

YAŞAMAYA DAİR 15.—
Nâzım Hikmet
(2. Baskı)

HAYDUT OĞLU HAYDUT 15.—
Karel Çapek

ALBALON İLE MORBALON 15.—
Ümit Denizer

BİSKAY KÖRFEZİ KAPTANLARI 10.—
Stanislav Stratiev

DON CAMALE'YE ZEYTİN YOK 15.—
Gunther Feustel

UÇURTMAM SAVAŞTAN KORKMAZ 10.—
Vietnam Çocukları

SANSÜR 10.—
Tan Oral

KURTULUŞ SAVAŞIMIZ 15.—
Cezayir Çocukları

KİM YAPAR, BEZİ, DOLABI, KİTABI? 15.—
Anna Seghers

Özellikle Anadolu'da, kitapçı bulunmayan pek çok yerdeki okuyucularımızın kitap edinebilmesi amacıyla kurduğumuz Kitap Kulübü listesindeki kitaplardan edinmek isteyenlere 200 lirayı aşan istekleri % 25 indirimle gönderilir. 200 liraya kadar olan istekler için kitap bedeli kadar pul gönderilmelidir.

Gerçeklere GÖZLEM dergisine 13 sayıdan başlayarak 1 yıllık abone oluyorum. Bedeli 35 TL'yı gönderiyorum. Posta Çeki makbuzu/Posta Pulu ilişiktedir.
Adı, Soyadı : ....
Adresi : ....
....
Tarih : İMZA

Genel olarak eğitim, çocuk edebiyatı, kültür sorunlarını ele alan Gerçeklere GÖZLEM yalnızca abone olanlara gönderilmektedir. 12 sayılık yıllık abone 35 liradır. Abonelerinin devam etmesini dileyen okuyucularımız yıllık abone bedeli olan 35 lirayı posta çekiyle herhangi bir PTT şubesinden GÖZLEM YAYINLARI 88544 nolu posta çekleri hesabına gönderebilirler.

Sahibi: Marianna Hristidis / Yazı İşleri Müdürü: Abdullah Özkan / Teknik Sekreter: Deniz Oral / Yönetim Yeri: GÖZLEM YAYINLARI Başmusahip Sok. Tan Ap. No: 10 D. 6 Cağaloğlu/İST. / Yazışma Adresi: P.K. 966 Karaköy/İSTANBUL / Dizgi: Murat Matbaacılık Koll. Şti. Baskı: GÖZLEM BASIMEVİ / Abone Koşulları: 1 senelik 35.— TL.

çocuk kitapları için genel bir değerlendirme

Ülkemizde çocuk kitapları sorununun sosyalist açıdan ele alınmasının tarihi çok eskilere uzanmaz. Bu alanda bir şeyler yapmaya çabalayan tek tük girişimler olduysa da, sorunun ilkeleri ve ülkemizdeki boyutları belirlenmediğin den bu çabalar da sorunu çözmeye yetemezdi. Gerçekte ise çocuk kitapları sorununun tüm ilerici kesimin ilgi alanı haline gelmesi son üç-dört yılın ortaya çıkardığı bir durumdur.

Eldeki bilgilere göre 1928 yılından 1970'lere kadar yalnızca Türk yazarları tarafından yazılan 3.000'i aşkın çocuk kitabı yayınlanmıştır. İlerdeki sayılarda geniş bir biçimde ele almayı umduğumuz «Türkiye'de Çocuk Edebiyatının Tarihsel Gelişimi» başlıklı çalışmamızın ortaya koyduğuna göre Türk yazarlarından bazıları 30-180 kadar çocuk kitabı yazarak bir rekor kırmışlar. Örneğin Cemil Cahit Cem 30, Halil Alınmaz 31, Remzi Özyürek 35, Ahmet Hidayet 36, Kemalettin Tuğcu 50, Fahrinüsa Elmalı 52, Necat Akdemir 58, Hakkı Ercan 61, Memduha Özyürek 82, Cemal Erten 168 çocuk kitabı yazmış. Yine eldeki bilgilere göre, 1 yıl içinde yayınlanan toplam kitap sayısına göre çocuk kitaplarının oranı giderek artmıştır.

Bütün bunların ortaya koyduğu bir gerçek var: 1975'lere dek Türkiye'de çocuk edebiyatı sosyalist açıdan ele alınana dek hakim sınıfların denetiminde, kapitalizmin uyuşturucu ürünlerinin tıpatıp aktarılması biçiminde sermayenin çok yönlü bir kazanç alanı olarak etkin bir şekilde varlığını sürdürmüştür. 1975'ten sonra ise bu güne dek gereksinmesi duyulan sosyalist ilkelere uygun çocuk kitabı, koşulların ülke çapında olgunlaşmasıyla gündeme gelmiş ve o güne dek potansiyel bir güç olarak var olan bu birikim ürün vermeye başlamıştır. Bunda bu alanın ticari açıdan da hayli memnun edici bir alan olmayışının etkileri olmuştur. Böylece çocuk edebiyatı alanında olaylara gerçekçi açıdan eğilinmeye başlanmış, toplumsal sorunların nedenlerini sergilemeye yönelik bir anlatımla yazılmış çocuk kitapları birbiri peşi sıra yayınlanmaya başlamıştır.

Biz Gözlem Yayınları olarak öteki yayınlarımız yanı sıra Eğitim sorunları dizisine paralel olarak çocuk kitapları yayınlamaya başladığımızda öncelikle sorunun sınıfsal boyutlarını vurgulamayı ve şimdiye dek yeterince el atılmamış bu sahada yapılması gereken işlere dikkat çekmeyi ilk amaç olarak belirledik. Buna göre, eğitimin hakim sınıf ideolojisini pekiştiren sınıfsal bir olgu olduğunun kavranması oranında buna bağlı olan çocuk kitaplarının da niteliği belirlenebilir ve ilkeleri saptanır ve buradan da sosyalist birikimin örneklerinden yararlanarak mücadele yöntemlerine geçilebilirdi.

Aşama Dizisinin ilk kitapları olan Behrengi'nin Küçük Karabalık ve Bir Şeftali Bin Şeftali isimli kitaplarımızı yayınladığımızda çocuk kitapları sorununa, hakim sınıfların yoz ürünlerine görünüşte savaş açarak, aslında metafizik bir yaklaşım olan «iyi kitap» «kötü kitap» kavramlarıyla eğilinmeye başladığı bir ortamda «kimin yararına» «kimin zararına» ölçütlerinin getirilmesi gerektiğinin en acil sorunlardan biri olduğuna karar verdik. Çünkü ideolojik sorunun bir parçası olan çocuk kitapları alanında mücadele ancak materyalist ilkelerle yürütülebilirdi. Bu gerçeğin ışığı altında sınıfsal temeli olan ve eğitim mücadelesinin bir parçası olan bu sorunun yine sınıfsal ölçütlerle ele alınması gerektiğini vurgulayan ve bunu uygulamaya çalışan bir dergi çıkarma kararı aldık. Böylece birikimi olmayan bu alanda el yordamıyla hareket etmekten uzaklaşabilirdik. Ancak bu gerçeği kavramak ve çocuk kitaplarına bu açıdan eğilmek bazılarınca ileri sürüldüğü gibi çocuk edebiyatı ürünlerinin «hızlı devrimci» bildirgeler haline getirilmesi anlamına gelmezdi. Çünkü böylesi ürünler olsa olsa bir slogan edebiyatının marifeti olur. Bu süre içinde çocuk edebiyatı konusunda öteki yayınevlerinin de çabalarıyla pek çok Türk yazarının çocuklarımız için kitap yazması süreci yaşandı. Bunların yanı sıra birçok eğitimci, yazar ve eleştirmen de çocuk edebiyatına ilişkin yazılar yayınladı. Tabii bütün bunların ötesinde asıl önemlisi, çocuk kitabının çocuğa ulaşmasında en önemli etkenlerden biri olan öğretmenler soruna sahip çıktı. Artık sorun yerleşmiş ve önemi kavranmıştı.

Fakat asıl sorun şimdi başlıyordu.

Çünkü şimdiye dek yapılanların büyük bir kısmı —bilinçli ya da bilinçsiz— burjuvazinin güdümündeki beyin yıkama ürünleri olduğu için, bu birikimin tümüne toptan karşı çıkmak yetiyordu. Oysa günümüzde çocuklarımıza sosyalist içerikli kitaplar vermek amacıyla yazılan ve çevrilen kitaplara daha titiz davranmak gerekiyor. Çünkü çocuklara «gerçekçi» şeyler veriyoruz iddiasıyla ve sosyalist öğreti adına yapılan işlerde yapılacak en ufak yanlışlar bile çok ters birikimlere yol açabilir. Biz geçmişi çok kısa olsa da şimdiye dek yapılan tüm iyi niyetli çabalara ve kitaplara yeniden bakılması gerektiğini ve bu konudaki yanlışlar büyümeden önlemler alınmasını, çalışmalar yapılması gerektiğini düşünüyoruz. Edebiyat alanındaki eleştirilerde nasıl Marksist ilkeler geçerli oluyorsa, aynı ilkelerin, aynı sınıfsal bakışın çocuk kitaplarına da uygulanması gerektiğine inanıyor ve şimdiye dek yapılanların bir eleştiri süzgecinden geçirilmesinin büyük yararlar sağlayacağını umuyoruz.

Biz yayınevi olarak şimdiye dek, bu ilkeleri uygulamaya çalışarak 9-14 yaşlarındaki çocuklar için ancak 19 çocuk kitabı yayınlayabildik. Oysa çocuk kitabı kavramı en aşağı yaş gruplarından 18'ine kadarki yaş gruplarını da içeriyor. Özellikle 9 yaşın altındaki çocuk kitaplarında büyük bir eksiklik olduğunu belirtiyor, ancak ekonomik nedenlerle şimdilik bu alana yönelemiyoruz. Fakat daha önce de belirttiğimiz gibi bunun yerine 14 yaşın üzerindeki çocuklar için hazırladığımız yeni bir diziye yakında başlayacağız. Bu arada Aşama Dizisinde yer alacak kitapları da yayınlamayı sürdüreceğiz.

Özetleyecek olursak, yukarıda belirtmeye çalıştığımız koşullar altında bu alandaki çabalarımızı sürdürürken koşulların ve birikimin sağladığı olanaklar ölçüsünde sorunun hakkını vermeye çalıştık. Bu konuda en olumlu sonuçlara eğitimcilerin, yazarların, çizerlerin ve de en önemlisi çocukların işbirliğiyle varılabileceğine inanıyoruz. Önümüzdeki sorun bu işbirliğine varacak diyalogun nasıl sağlanacağıdır.

sınıflı toplumlarda üretim araçlarını denetleyen sınıf zihinsel üretimi de denetler

R. DANGEVILLE

Bir toplumun kültür, bilim, sanat ve edebiyat sorunlarını irdelemeye başladığımız an, marksizmin **üstyapı** deyimiyle nitelendirdiği alana girmiş oluruz. Üstyapı ekonomik altyapıya sımsıkı bağlıdır; ekonomik temelin yani egemen sınıfların sahiplendiği üretken sınıfın emeğinin **ürünüdür.** Bu nedenle ürünü iki açıdan değerlendirip kavramak büyük önem taşımaktadır: bir yandan insan emeğini gerektiren bir üretim sonucu ortaya çıkan ve doğrudan doğruya tüketilmek için pazara sürülen **ürün** (değiştirme değeri kavramını da eklersek: mal) diğer yandan da bu emek sonucu ortaya çıkan dolaylı toplumsal **ürün** yani sınıfları ve üstyapıları aşılayan ve durmaksızın besleyen üretim tarzının ortaya çıkardığı **işbölümü.** İşbölümünün geçirdiği çeşitli gelişme aşamalarından her biri ayrı bir mülkiyet biçimini belirler. Ancak işbölümü kapitalist üretim biçiminde sömürülen sınıflar üzerinde giderek yoğunlaşan bir baskı durumuna gelmektedir.

Orta Çağda zanaatcı, bir kaç dönüm toprağı olan köylü gibi, emeğinin ürününe sahipti. Ancak kapitalist üretim ilişkilerinin doğmasıyla birlikte **ürün** ücretli emekçiden ve ancak toplumsal ve kollektif olabilecek olan gerçek üretim koşullarından sistemli bir biçimde uzaklaştırılır ve tekil kapitaliste mal edilir. Dolaysız ürünün-yapıt-üretim koşullarından ayrıştırılmasıyla bilim ve sanat da **toplumsal** üretim kitlesinden çözülüp kopar ve kapitalistlerin yararına özerkleşir.

Bir toplumun kaçınılmaz koşulu, bir kutupta zenginliği diğer kutupta da sefaleti yeniden üretmek ise, zorunlu olarak bir yandan uygarlığı öte yandan da hayvanlaşmayı üretecektir.

Sınıflı Toplumda İdeolojik Mücadelenin Önemi : (*)

Sınıflara bölünmüş, parçalanmış, bir toplumda ekonomik temel ile üstyapının zorunlu olarak antagonist bir yapısı vardır. Üstyapının bu antagonist durumu sınıfların birbirine taban tabana ters idolojik rollerini belirler. Ancak böyle olmakla beraber ekonomik temeldeki uzlaşmaz karşıtlık-burjuvazinin varlığı ister istemez proletaryayı ortaya çıkarması gibi sermayenin de öbür uçta ücretli emeği ortaya çıkarmasıyla-apaçık kavranmasına rağmen, ahlaki, dini, etik, estetik, hukuki politik, felsefi alanda yani üstyapı kapsamına giren İdeolojik ilişkiler alanında ve tüm üstyapı kurumlarında aynı apaçık kavrayış geçerli değildir. Üstyapı kurumlarının tümü kendilerini karşıt çıkarların ve sınıf çelişkilerinin etkilemediği, homogen alanlar olarak sunmaktadırlar.

Bu nedenle Marx ve Engels sınıflı toplumların felsefi, sanatsal, bilimsel görüşlerini ve fikirler sistemlerini ekonomik ve hatta politik biçimlerinden daha keskin ve radikal bir tarzda irdelerler. Proletarya, toplumun gelişmesini sosyalist bir hedefe doğru yöneltebilmek için, açıkçası kendi yaşam ve üretim somut alanlarından doğan düşünce ve ilkeler dışında hiç bir şeye sahip olmadan, yaşadığı ve ürettiği toplumun maddi koşulları ve fikirler sistemi içinde mücadeleyi sürdürmek zorundadır. Bu koşullar içinde mark sizm, egemenliği yürütenlerin egemen fikirlerine karşı kıyasıya bir mücadeleyi başlatır. Kapitalist toplumda iki antagonist sınıf arasında süren bu şiddetli ideolojik mücadele, sınıf mücadelesine tekabül eder.

Egemen İdeoloji Ekonomik Temelin Yansımasıdır :

Bilgi ve bilinç'in maddi varlığın bir yansıması olduğunu kabul etmeyen idealist dünya görüşü, fikirler sistemi düzeyinde ya da daha doğrusu ideolojik alanda sınıfsal bir çelişkinin söz konusu olabileceğini de kesinlikle red eder: Sınıfsal çıkarlarına ters düşecek bir şeyi idealist burjuva ideologları tabii ki kabul etmeyecekler. Onlar için Bilim, Teknik, Sanat, Kültür ve bütün bunların Eğitimı sınıfsal engeller ve üretim biçimleri ötesinde her zaman geçerli olacak evrensel bütünlüklerdir. Ancak dünyaya diyalektik materyalist bir açıdan bakan marksizm egemen sınıflarınkine taban tabana zıt teorik sonuçlara ulaşır. Üç ilkeden hareket ederek bu sonuçlara değinelim:

Yaşamı ve maddi koşulları yaratan insanların düşünceleri ya da iyi-kötü niyetleri, arzu ve istekleri değil, temel maddi koşullardır. İnsan kendi emeğinin ürünü olduğu gibi ideolojik fenomenler de toplumun var olma ve gelişme şartlarına dayanır. Toplumun tüm entelektüel yaşamını oluşturan ekonomik koşullardır. İnsanlar başta düşünüp sonra da oturup bu düşündüklerine uygun bir şekilde yaşamaya girişmezler. Önce yaşarlar ve sonra bu yaşayışlarına uygun düşünceleri üretirler. Düşündükleri gibi yaşamazlar, yaşadıkları gibi düşünür insanlar. Eleştiri ve müdahaleler de ancak bu gerçeğe uygun olarak geliştiklerinde yapıcı olurlar.

Örneğin üst yapı kurumlarından eğitimi ele aldığımızda, «eğiteceğimiz» ya da en doğrusu değiştireceğimiz bu kurumun tabanından zirvesine dek çöreklenmiş zavallı kafalar değil, durumu yaratan maddi koşullar olacaktır. Zaten bu son yıllarda kapitalist dünyayı kemirip sarsan ekonomik kriz, hurdası çıkmış okul ve üniversitelerin dirhem dirhem dağıttığı tüm burjuva bilimlerinden çok daha geniş ve temel gerçekleri öğretmektedirler. Çatlayan ekonomik yapının ayakta tutulması için atılan her adımın, alınan her önlemin üstyapıya yansımasıyla da bunların «taraf-sız» ve «homogen» görünümlerinin yakında sona ereceklerini gösterir. Yaşanan ve kavranan ekonomik gerçekler, proleter kitleleri sınıf çıkarları doğrultusunda sağlıklı müdahaleye iter ve dönüp dolaşıp ekonomiyi etkileyecek olan politik üstyapıların pekiştirilmesine yol açar.

İkinci olarak birbirini izleyen üretim ve toplum biçimlerinin her biri kendine özgü fikirlere ve bilgilere sahiptir. Tabii bu fikir ve bilgiler egemen sınıfların çıkarlarına göre biçim lendirilmektedir ancak her keresinde bu biçimlendirme özgül bir karakter taşımaktadır.

«Egemen sınıfın düşünceleri, her çağda, egemen düşüncelerdir, başka bir deyişle, toplumun egemen maddi gücü olan sınıf, egemen manevi güçtür de. Dolayısıyla maddi üretim araçlarını elinde bulunduran sınıf, aynı zamanda, entelektüel üretimin araçlarını da emrinde bulundurur, öyle ki kendilerine entelektüel üretim araçları verilmeyenlerin düşünceleri de aynı zamanda bu egemen sınıfa bağımlı olurlar. Egemen düşünceler, egemen maddi ilişkilerin fikirsel ifadesinden başka bir şey değildirler, egemen düşünceler, fikirler biçiminde

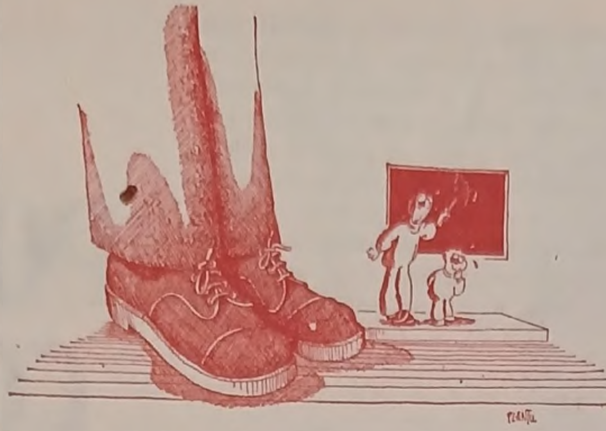
kavranan maddi, egemen ilişkilerdir. Başka bir deyişle, bir sınıfı egemen sınıf yapan ilişkilerin ifadesidir; yani bu düşünceler, onun egemenliğinin fikirleridirler. Egemen sınıfı meydana getiren bireyler, başka şeyler yanında, bir bilince de sahiptirler ve sonuç olarak da düşünürler; bu bireyler, bir sınıf olarak egemen oldukça ve tarihsel çağı bütün genişliğince belirledikçe elbette ki bütün alanlarda bütün açılardan da egemen olacaklardır. Başka bir deyişle bir yığın şey arasında düşünen varlıklar olarak olduğu gibi, fikir üreticileri olarak da egemen duruma geleceklerdir, ve ken**di çağlarının düşüncelerinin üretimini ve dağıtımını düzenleyeceklerdir;** (**) o halde onların fikirleri, çağlarının egemen fikirleridirler.» (1)

Marx ve Engels'in bu tezinden çıkaracağımız en önemli sonuç, şüphesiz, egemen sınıfların kurumlarınca damıtılan tüm fikirlere karşı alabildiğine temkinli olmamız gerektiğidir.

Son olarak da tarih boyunca fikir ve bilimin «kaderini çizen» sınıf belirleyiciliği (determination) olduğu gerçeğini vurgulayalım. Fikir ve bilim üretimine bütün çağlarda sınıfsal çıkarlar yön vermiştir. Ya her ikisi de baskı altına alındılar ve susturuldular ya da tekelinde tutabilecek ve sömürebilecek şekilde biçimlendiren egemen sınıfların hiz metine geçtiler. Egemenlerin hizmetindeki bilim ve düşünce ise kitleler için ancak ve ancak sömürenin varlığını temize çıkarmaya yarayan, mistik bir görünüm kazandıran sinsi bir baskı aracı durumuna gelir.

Fikir ve Bilimi Damıtan Sınıfsal Eğitim:

Kapitalist toplumun tüm eğitim sisteminin temeli burjuva rasyonalizmidir. Yani bir idealizme ya da kitleye, ruhlara ve maddeye ışık tutan **aydınlanma**'cı bir anlayış üstüne inşa edilmiştir. Bu anlamda, ister layik olsun, ister olmasın tüm burjuva okullarının bağrında «Bilimsel bilgi» anlayışı ilkesi yatmaktadır. İki karşıt sınıfa bölünmüş her toplumda kaçınılmaz olarak idealist bir toplumdur. «Aydınlatılmış» aydın seçkinler topluluğu, bilgileri, bilimi, kültür ve normları belirleyip sunmakta, giderek aptallaştırılan kitle ise hiç tartışmasız bütün bunlara katlanıp kabullenmek zorunda kalmaktadır. Hatta burjuva devriminin ortaya attığı ve hararetle savunduğu düşünce özgürlüğünden bile artık iz kalmamıştır; burjuva toplumunun-en geniş anlamda-eğitim mekanizmasında düşünce özgürlüğüne yer yoktur. Olması da beklenemezdi. Fikirleri, sadece kendi ekonomik çıkarlarını yansıtan-doğal olarak da maddi çıkar ve koşullarına uygun düşeni seçme olanağına sahip olmayan geniş kitlelere ters düşen- bir azınlığın «bilimsel» tekelinden hareket ederek beyinleri ve ruhları aydınlatmak çabasında olan burjuva eğitimi düşünce özgürlüğüne nasıl izin verebilir ki? Marx ve Engels, egemen sınıfların diğer sınıflardan gelebilecek öğelerden korumak için kültür tekellerinin çevresini ne tür duvarlarla donattıklarını çeşitli örneklerle belirtmişlerdir.

Eğitim alanında uygulanan «türlü çeşitli numaralar» dan sadece birine değinelim. «Sonuç olarak, suni bir istikrar yaratmaya yönelen bütün bu çabaları herşeyi kucaklayan bir sistem haline getirmek için, ulusun almasına izin verilen entelektüel besin, kılı kırk yaran bir dikkatle seçilir ve bu besinden mümkün olduğunca az verilirdi. Eğitim heryerde, başkanları, büyük feodal toprak sahipleri ile birlikte, mevcut sistemin korunmasıyla yakından ilgilenen Katolik ruhaninin elindedir. Üniversiteler, sadece, bilginin çeşitli özel dallarında büyük ustalık sağlayan ya da sağlamayan uzmanlardan başka birşey üretmeye izin vermeyen, ama, her durumda, diğer üniversitelerde verilmesi beklenen yaygın liberal eğitimi dışta bırakan bir şekilde örgütlenmişti.» (2)

Eğitim ve Bireysele Yükselme:

Eğitimin, yaşamın ilkbaharında, sınıfsal kökeni ne olursa olsun, herkese bir toplumsal yükselme fırsatı tanıyan bir araç olarak sunulması soyut ve boş bir kavram olan «burjuva demokrasisi»nin belirleyici bir özelliğidir, bunun yanı sra da çok yönlü bir aldatmacadır. Bu yalan yanlış kavrayışın en çok etkilediği kesim ise sömüren ile sömürülen sınıf arasında sendeleyen küçük burjuvazidir. Büyük çoğunluk için ise-ki sınıfsal bir bakış açısı içinde bizi ilgilendiren sadece bu çoğunluktur-eğitim her şeyden önce bilgi ve **bilgisizlik koşullarını yeniden üreten ve bir nesilden diğerine aktaran bir araçtır.** Böyle olması da zaten sermayenin rahat yol alabilmesi için temel bir koşuldur. Eğitimin zorunlu temel ilköğretimle, orta ve üst dereceli öğretim biçiminde bölünmüşlüğün nedenini yukarıda değindiğimiz gerçekte aramalıyız. Seçim ve elemenin temel nedenini bulmak için okul dışına, kapitalist üretim ilişkilerinin sürdüğü alana bakmalıyız. Neden ne kabiliyet ne zeka ne de başarıbaşarısızlıktır. Sadece ve sadece **ekonomiktir.**

Büyük çoğunluk için okul ayrıca artık değeri ve serbest zamanı yalnızca küçük bir kesimin gelişmesine harcayan iki yüzlü bir araç anlamına da gelir. İşçinin artık-emek harcaması, kapitalistin «**gerekli emek**» süresinin, serbest zaman olması anlamına gelir, çünkü yaşamını sürdürebilmek için ona o zamanı ve emeğini ücret karşılığında satmaya ihtiyacı yoktur. «Serbest zamanın, serbest bir gelişmeye olanak tanıdığına göre, **kapitalist, işçi tarafından toplum için yaratılan serbest zamanı gaspeder,** yani uygarlığa sahip çıkar. Bu anlamda Wade, sermaye ile uygarlığın eşanlamlı olduklarını belirttiğinde kesinlikle doğruydu». (3)

Marx, Kapitalin yayınlanmamış VI bölümünde sermayenin bu gasp yollarıyla en üstün demokratik, hayırsever ve eşitlikçi güç durumuna geldiğini belirtir. Ayrıca işçilerden gaspedilen artık-değerle ödenen eğitim sayesinde de «kapitalist [yabancılaşmış koşullar içinde yetişmiş] en üstün toplumsal insan durumuna gelir ve **uygarlığı temsil eder»** (4). Ancak bu toplumun yabancılaşmış, hastalıklı niteliği konusunda hiç bir tereddütün kalmaması için Engels'in bu yaklaşımını bir kez daha hatırlayalım. «Ve belirtmek gerekir ki toplumsal uzlaşmazlık nedeniyle egemen sınıflar bile fiziki açıdan olduğu kadar entelektüel açıdan da sakatlanmış durumdadırlar, tekrar ediyorum: sömürülen sınıflardan da fazla.» (5)

Egemen sınıfların türlü çeşitli sıfatlarla nitelendirmeye çalıştıkları bu uygarlığın materyalist dünya görüşü açısından en belirleyici özelliği üretimin maddi koşullarından ayrı düşünülemeyeceğidir. Bu yüzden, istedikleri kadar övgüler yağdırsınlar, bilimin ve sanatın sermayenin tekellinde kaldığı ve ancak onun sömürü ve üretim amaçlarına hizmet ettiği bir toplumda gelişen uygarlık toplumların ulaştığı ve de ulaşabileceği en üstün insanlık düzeyi olarak kesinlikle düşünülemez. Böyle bir uygarlık ancak bilim ve sanatın üretimden kopuk, yalnız imtiyazlı sınıfların erişebildikleri kuytu köşelerde geliştirilmediği için hiç bir kişinin mülkiyetine geçemeyecek; tekil başarılara olanak tanıyan yabancılaşmış ve hastalıklı aydınlanmacı eğitimden iz gözükmeyecek bir toplumda üretilebilecektir. Bu toplum da eğitimin aydınlatıcı katkısıyla değil maddi koşulların devrime uğratılmasıyla doğacaktır. Ve işte o zaman insanlığın «tarih öncesi» dönemi kapanıp yeni sosyal insan doğacaktır.

(*) Ara başlıkları biz koyduk. —ç.

(**) Altını biz çizdik. —ç.

(1) Marx-Engels: «Alman İdeolojisi» Sol Yayınları.

(2) F. Engels: «Almanya'da Devrim Karşı Devrim» Birlik Yayınları.

(3) K. Marx: «Grundrisse» cilt 3

(4) K. Marx: «Grundrisse» cilt 3

(5) F. Engels'in Kautsky'e 28. Eylül 1891 tarihli mektubundan.

Burjuvazinin ideolojik araçlarının geniş kitleleri düzenle «Bütünleştirmek» yolunda azımsanmayacak ölçüde etkili olduğu ve düzeni korumaya yönelik ideolojik oluşumların boyurıa çeşitlendiği ve yetkinleştiği günümüzde, sosyalist karşı-eğitimin, özellikle de çocuk eğitiminin önemi büyüktür, Politik Çocuk Kitabı'nda, çocuk ve gençlik eğitiminde yol gösterici nitelikte teorik, yaşanmış deneylere ilişkin pratik öneriler ve görüşler bulacaksınız. Sosyalistler olarak, burjuva eğitimine ve ideolojisine karşı mücadele perspektifimizin önemli boyutlarından biri olan çocuk edebiyatı alanında yapacaklarımız oluşturacaklarımız için yararlanacağımız çok değerli ve çeşitli malzemeyi böyle bir arada sunması, bu yapıtın pratik önemini arttırıyor.

POLİTİK ÇOCUK KİTABI

EĞİTİM SORUNLARI DİZİSİNİN YENİ KİTABI

Bugüne kadarki yazılarımızda sık sık eğitim ve çocuk yazını alanında özgün teorik çalışmaların eksikliğinden yakındık ve bu eksikliğin hem kendi çalışmalarımızda hem de öteki çabalarda pratikteki yansımalarını gördük.
Gerçekten de çocuk eğitimi ve yazını sorunu politikadan pedagojiye, pedagojiden estetiğe dek birçok alanı içeren çok boyutlu bir sorundur. Bu yapısı da sorunun pek çok açıdan ele alınmasını zorunlu kılmıştır.
Marksist düşünürler de bu soruna bütünsel bir dünya kavrayışı içinde bakmışlar ve kendi uzmanlık alanlarında sorunun çeşitli boyutlarını irdelemişlerdir.
Politik Çocuk Kitabı yüzyıl başından itibaren Marksizmin teorik çalışmalarının en yoğun olduğu Almanya'da Marksistlerin bu alanda geliştirdikleri teorik yaklaşımları ve pratikteki uygulamaları içermektedir. Bunun yanı sıra çocukların da bu alandaki taleplerini, eleştirilerini ve katkılarını içermesi açısından özel bir önem taşıyor.
B. Brecht, E. Bloch, J. Fuçik, M. Gorki, N. Krupskaya, E. Hoernle, C. Zetkin, K. Liebknecht gibi Marksist düşünür ve eylem adamlarının çocuk eğitimi alanındaki çalışmalarını içeren böylesi yoğun bir kitabın ülkemizde bu sorunla ilgilenenlerin ve eğitim mücadelesini dünyayı değiştirme mücadelesinin kopmaz bir parçası olarak gören herkes için yakındığımız eksikliği, büyük ölçüde giderecek değerli bir kaynak olacağı açıktır.
Politik Çocuk Kitabı'nda, kitabı derleyen Dieter Richter'in çocuk kitabının politik bir olgu olduğunu vurgulayan ve bu alandaki çalışmalara tarihsel bir bakış olan önsözünden sonra, egemen sınıfların eğitim yasalarına sosyalistlerin tepkilerini ve eleştirilerini belirttikleri meclis konuşmalarından, Parti'nin çocuk politikasının belgelerine ve de somut ürünlere çocukların ve büyüklerin eleştiri ve önerilerine dek uzanan yazı ve makaleler bulacaksınız.
Dergimizin 11. sayısında «Sosyalist Düşünce Kendi Çocuk Edebiyatını Yaratmalıdır», 12. sayısında ise «Nesnel Ama Yine de Tehlikeli Bir Matematik Dersi» başlıkları altında özetleyerek verdiğimiz örneklerle kitabın niteliğini tanıtmaya çalışmıştık.
Bu sayımızda çocuk edebiyatı ve eğitiminde sağlıklı sonuçlara ulaşmanın zorunlu koşullarından biri olarak kabul ettiğimiz «çocukların da kendi sorunlarına sahip çıkması» ilkesinin bir örneği olan ve bu yüzden kitabın önemini bir kat daha arttıran Çocuk Yazarlardan Örnekler bölümünden aldığımız «Talep Ediyoruz» başlıklı yazıyı sunuyoruz.

TALEP EDİYORUZ!

Bütün, düşmanlarımızın kulaklarında çınlamalı: «Biz, işçi çocukları, talep ediyoruz! Talep ettiğimiz bir sürü şey var!»
«Talep etmek? Çocuklar talep ediyorlar?...
«Bu, sınırsız bir arsızlık değil mi? Size bir şey verildiği zaman, alçakgönüllülükle rica etmeli ve 'çok teşekkür ederim' demelisiniz. Sizde hiç izan kalmadı mı? Ahlâk ve görenekler nerede kaldı?» İşte böyle sözler duyuluyor bütün o burjuva ahlâk vaizlerinin, eğitimcilerinin ve işçi çocuklarının sahte dostlarının ağızlarından. İşçi çocuklarının

mücadelesi karşısında anlayışsızca kayıtsız kalan birçok işçi ana-baba da böyle diyecektir, çünkü onlar da rica ve teşekkür eğitimi görmüşler, bunun içinde yetiştirilmişlerdir.

Soruyoruz: Sen, baba, ana, siz, işçi ana-babalar, o kadar ettiğiniz ricaların meyveleri nerede?

Sizlerin, biz çocuklarınızın, yeterince yiyeceğimiz, giyeceğimiz, sağlıklı konutlarımız var mı? Bilgiye olan susuzluğumuzu giderebiliyormuyuz? Biz işçi çocukları için bilginin kaynağı tıkanırken, bilim sadece zenginlerin çocuklarına verilmiyor mu? Rica ve teşekkürün, zenginler tarafından, onların hizmetçileri, köleleri olarak kalalım diye kafalarımıza çakıldığını görmüyor musunuz? Burjuva anlayışına göre görenekler ve ahlâk *budur*.

Fakat biz komünist çocuklar, zenginlerin kölesi olmak istemiyoruz! Hizmetçi ruhlarımızı silip atmak ve savaşçılar olmaya çalışmak ve olmak istiyoruz. Bize görenek ve ahlâk diye sunulan zincirleri, özgürce ve engellenmeden yolumuzda ilerleyebilmek için parçalıyoruz.

Yolumuz, mücadele yoludur.

Bu, herhangi bir mücadele değil, tümüyle belirli bir mücadeledir: yoksulların zenginlere karşı, ezilenlerin ezenlere karşı mücadelesi.

İşçilerin ezilmesinde başlıca araçlardan biri, şimdiki okul ve kilise tarafından biz işçi çocuklarının kafalarına sokulan kölelik fikridir. Bunu anladık. Ama bunu anlamış olmamızı ikinci adımın izlemesi gerekir, yani buna karşı direnmemiz.

Nasıl?

«Uşak, uşak kalmalıdır,» ya da «Sezar'ın hakkını Sezar'a verin» türünden söz ve dizeleri öğrenmemekte direniriz. Zenginleri, yoksullara iyilik yapan kimseler olarak gösteren anlatıları okumamakta da direniriz. Öğretmene özgürce ve açıkça, bunun doğru olmadığını, tam tersinin doğru olduğunu açıklarız — işçi, zenginleri besler. Bunlar, işçilerin alınteriyle ıslanmış hazinelerinden geçinirler.

Bu yüzden : *Yalan anlatılara ve köle ruhluluk aşılayan atasözlerine ve dizelere hayır!*

Peki, tarih dersinde durum nedir? Orada, hep, tebalarının başında «şanlı» zaferler kazanan prenslerden, krallardan ve imparatorlardan sözedilmez mi? Zenginlerin çıkarı için, bir ülkenin işçileri öteki ülkenin işçilerine karşı savaşsın diye, öteki ülkelerde de çocuklara aynı biçimde yalan söylenir ve ulusal kin aşılanır.

«Her Vuruşta Bir Fransız», «Her Atışta Bir Rus», gibi dizeler okulda, «Almanya, Almanya, Sen Her Şeyin Üstündesin» ve «Ren Kıyısındaki Nöbet, Sağlam ve Sadakatli Duruyor»la birlikte öğretildi. Biz işçi çocukları, bunu hiç ses çıkarmadan dinlediğimizde ya da buna katıldığımızda, ağabeylerimizin ve babalarımızın sakat edilmesini ya da öldürülmesini övmüş oluyoruz aslında. Ayrıca, bugün içinde bulunduğumuz sefalete bizi attıkları için zenginleri övmüş oluyoruz. Bunu istiyor muyuz? *Hayır! Öteki ülkelerin işçilerine karşı yürütülen bu ulusal kışkırtmanın okullardan kaldırılıp atılmasını talep ediyoruz! Bu işçiler bizim kardeşlerimizdir!* Bizim sadece bir ortak düşmanımız var. o da işçileri ve ailelerini sömüren ve açlığa, sefalete sürükleyen zenginler.

Tarih derslerinde, geçmiş zamanlarda işçi ailelerinin nasıl yaşadıklarını, nasıl ezildiklerini ve kendilerini ezenlere karşı nasıl mücadele ettiklerini öğrenmek istiyoruz. Prenslere ait hıç bir şey istemiyoruz, yoksulların zenginlere karşı mücadelesinin önderleri üstüne, örneğin Spartaküs ya da Karl Liebknecht ve Rosa Luxemburg üstüne bir şeyler duymak istiyoruz okullarda.

Ama her şeyden önce, önümüze sürülen yalanları ve ulusal kışkırtmaları onaylamadığımızda, bunlara katılmadığımızda cezalandırılmamıza, dayak yememize karşı direniyoruz.

Artık bizi döverek teba ruhlu yapmalarına izin vermeyeceğiz!

Dayakla eğitim yapan bir öğretmen, bir öğretici değil, egemen zenginler yararına çalışan bir çarpıtıcıdır.

Dayak cezası kalksın!

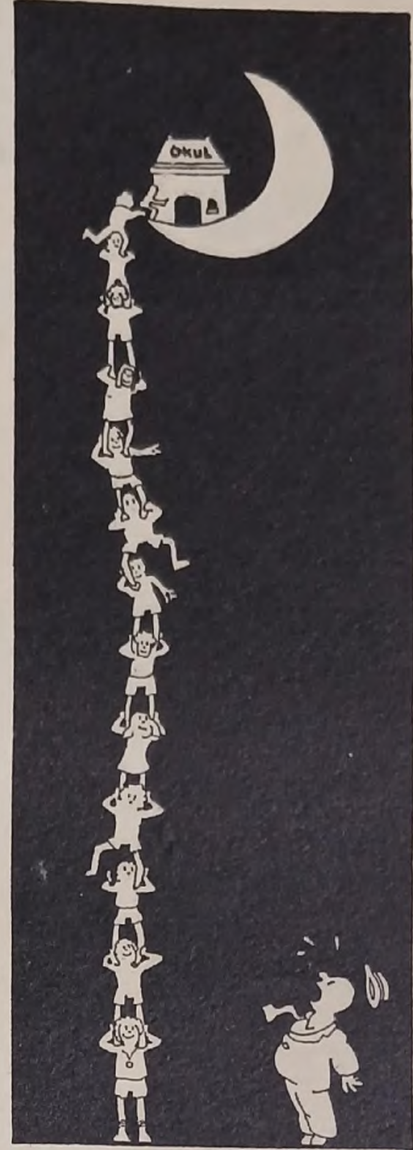
Biz işçi çocukları, daha fazlasını da talep ediyoruz! Babamızın, anamızın azıcık ücretleri, onların yeterince beslenmesine, giyinmesine vb. bile yetmiyor. Öğrenim araçları olsun, yiyecek ve giyecek olsun, çocuklara gerekli olan her şey için, ana-babalar boğazlarından kesmek zorundalar. Büyüklerimizin, ücretlerini tek kuruş arttırabilmek için nasıl mücadele etmek zorunda olduklarını görüyoruz.

İşçi çocukları da işçi sınıfının bir parçası olduklarından, bu mücadele onların da mücadelesidir. Ona nasıl destek olabiliriz?

Bize gerekli olan şeyleri, en azından bunların bir kısmını, kendimiz mücadele edip sağlayarak. Bu yüzden talebimiz şöyledir:

Yerel yönetim ya da devlet tarafından, bütün işçi çocuklarına okullarda yemek verilmesi.

Giyeceklerin ve öğrenim araçlarının yerel yönetim ya da devletçe sağlanması.

Okulun ayağını yere bastıracağız!!!

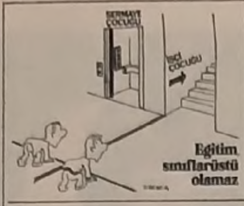
Biz bunun için mücadele edeceğiz ve yetişkinler de sendikaları, parlamentodaki temsilcileri, en önemlisi de grevleriyle bizi desteklemeliler.

Bütün işçi çocukları Komünist Çocuk Grubu'nda birleşirlerse, kendi gücümüz artar. Birlikten güç doğar.

Komünist Çocuk Grupları ne kadar güçlü olursa, biz de yetişkinlerle birlikte bu taleplerimiz için o kadar iyi mücadele edebiliriz. Böylece birbirimize kenetlenmiş olarak, yetişkinlerin savaş cephesine katılırız. İşçi halk, birlik olup zafere ulaşacaktır. Mücadele ederek zaferi kazanalım!

> Dilenme yok, rica yok.
> sadece dövüşülecek cesaretle;
> sonunda kötülük yoktur hiç bir zaman
> özgürlük ve adalet yolunda savaşmanın

Yazılar dizini/sayı 1-12

okullar açıldı

2.mc'nin milli eğitim programı

EĞİTİM SORUNLARIYLA İLGİLİ YAZILAR

Christian BAUDELOT, «*Eğitim Sınıflarüstü Olamaz*» Sayı : 1, s 4

C. BAUDELOT/R. ESTABLET, «*Okul ve Toplumsal Sınıflar*» Sayı : 6, s 4

Jean BABY, «*Okul ve Devlet*» Sayı : 5, s. 4

Friedrich ENGELS, «*Burjuvazi Proletaryayı Neden ve Nasıl Eğitir*» Sayı: 4, s. 4

Maksim GORKİ, «*A.S. Makarenko ve Eğitim Destanı*» Sayı: 8, s. 6

Edwin HOERNLE, «*Karl Marx'ın Proleter Eğitimi Üzerine Bazı Temel Görüşleri*» Sayı : 2, s. 4

Edwin HOERNLE, «*Kapitalist Eğitimin Çelişkileri*» Sayı : 8, s. 4

Otto KANITZ. «*Nesnel Ama Yine de Tehlikeli Bir Matematik Dersi*» Sayı: 12, s. 4

KRUPENİN, «*Toplumsal Çevre ve Okul*» Sayı: 10, s. 4

Armand MATTELART, «*Kültür Emperyalizmi ve Çocuk Eğitimi*» Sayı : 12, s. 6

Karl MARX, «*Sınavların Eleştirisi*» Sayı: 6, s. 3

Karl MARX, «*Komünün Halk Eğitiminden Yana Kararları*» Sayı : 7, s. 6

Karl MARX, «*Eğitim Üretken Çalışmayla Bütünleşmelidir*» Sayı : 8, s. 6

Karl MARX, «*Gençlerin Meslek Seçimi Üzerine*» Sayı : 8, s. 4

E. A. RAUTER «*Düzene Uygun Kafalar Nasıl Oluşturulur*» Sayı : 1, s. 3

Clara ZETKİN, «*Okulun Layikliğini Talep Ediyoruz*» Sayı : 11, s. 4

Gerçeklere GÖZLEM «*Her Şey Olmasa Bile Çok Şey Masalla Başlar*» Sayı : 4 s. 7

Gerçeklere GÖZLEM «*Mecburi Eğitim Gerçekten Parasız mıdır?*» Sayı : 10, s. 3

ÇOCUK EDEBİYATI SORUNUYLA İLGİLİ YAZILAR

Richard LEVY/Clara ZETKİN, «*Sosyalist Düşünce Kendi Çocuk Kitabını Yaratmalıdır*» Sayı: 11, s. 6

Beate NEUHAUS, «*Çocuk Edebiyatının Değerlendirilmesi ve Bir Eleştiri Örneği*» Sayı : 5, s. 6

Dieter RİCHTER, «*Politik Çocuk Kitabı*» Sayı: 10, s. 6

Ahmet TELLİ, «*Çocuklar İçin Şiirler*» Sayı : 4, s. 3.

Ayşe ZARALI, «*Mutsuz Bir Hafta Üzerine*» Sayı: 2, s. 3

Gerçeklere GÖZLEM «*Çocuk Kitapları Sorunu*» Sayı: 1, s. 2

Gerçeklere GÖZLEM «*Masum ve Sevimli Maskenin Ardındaki İdeoloji: Walt Disney*» Sayı : 2 s. 7

Gerçeklere GÖZLEM «*Çocuk ve Kitapları*» Sayı: 2, s. 2

Gerçeklere GÖZLEM «*Savaş Olgusu Çocuklara Nasıl Anlatılabilir*» Sayı: 3, s. 2

Gerçeklere GÖZLEM «*Bir Psikologun Çocuk Kitapları Üzerine Görüşleri*» Sayı : 3, s. 2

Gerçeklere GÖZLEM «*İlk Çocuk Dergileri*» Sayı: 6, s. 6

Gerçeklere GÖZLEM «*Kitaptan Korkanlar*» Sayı: 11, s. 3.

KİTAP TANITMA ve ELEŞTİRİLERİ

Osman ADIGÜZEL, «*Avrupa İşçi Hareketleri Tarihi*» Sayı: 6, s. 8

Atilla AKSOY, «*Yarı Sömürgeleşme Tarihinin Çağrıştırdıkları*» «Sayı: 2, s. 8

Atilla AKSOY, «*Osmanlı İmparatorluğunda Sosyalist Hareketler*» Sayı: 12, s. 8

Taylan ALTUĞ, «*Kapitalist Toplumda Eğitim*» Sayı: 8, s. 8

Sevgi ÖZKAN, «*Emperyalizmin Kültür Araçları*» Sayı: 9 s. 8

Hüsen PORTAKAL, «*Aydınlığa Doğru*» Sayı : 3, s. 8

Ahmet TELLİ, «*Aşama Dizisinden Üç Kitap*» Sayı: 1, s. 8

Mete TUNÇAY, «*Geleneksel Dostumuz Almanya*» Sayı: 4, s. 8

Ahmet UYSAL, «*Gül Sağanağı*» Sayı: 10, s. 8

Gerçeklere GÖZLEM, «*Barbiana Öğrencilerinden Mektup*» Sayı: 5, s. 8

Gerçeklere GÖZLEM, «*İşçi Sorunları-Hareketleri Dizisi*» Sayı: 7, s. 8

Gerçeklere GÖZLEM, «*Başarılı Bir Kollektif Eleştiri Örneği —Faşist Lise Tarih Kitapları Eleştirisi—*» Sayı: 8, s. 3

Gerçeklere GÖZLEM, «*Azgelişmişlik Sürecinde Türkiye*» Sayı: 11, s. 8

GENEL KONULARA DEĞİNEN YAZILAR

Stefanos YERASİMOS, «*Türkiye'nin Azgelişmişliği Üzerine Genel Bir Değerlendirme*» Sayı: 1, s. 6

Gerçeklere GÖZLEM, «*Silahlanma: Bağımlılık ve Azgelişmişliğin Pekişmesi*» Sayı: 3, s. 3

Gerçeklere GÖZLEM, «*Türkiye İşçi Sınıfı Açısından 1976 Yılı*» Sayı : 4, s. 6

Gerçeklere GÖZLEM, «*Yeni Bir Dizi Yeni Bir Kitap*» Sayı: 5, s. 3

Gerçeklere GÖZLEM, «*Osmanlı İmparatorluğunda Sosyalist Hareketler*» Sayı: 7, s. 3

Gerçeklere GÖZLEM, «*Türkiye Sosyalist Hareketinin Geçmişine Bir Bakış-Yılların İçinden, Abidin Nesimi—*» Sayı: 8, s. 7

Gerçeklere GÖZLEM, «*2. MC'nin Milli Eğitim Programı*», Sayı: 9, s. 3

Gerçeklere GÖZLEM, «*12 Sayı Tamamlanırken...*» Sayı: 12, s. 3